

ИЗ БЕЛЕЖНИЦА ЈОВАНА ЦВИЈИЋА
– прикази и тумачења –

FROM THE NOTEBOOKS OF JOVAN CVIJIĆ
– Selected Pages and Interpretations –

ИЗДАВАЧИ / PUBLISHERS

Српска академија наука и уметности
Serbian Academy of Sciences and Arts
Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ
Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA

ЗА ИЗДАВАЧЕ / ACTING PUBLISHERS

Академик Владимир С. Костић / Academician Vladimir S. Kostić
Др Милан Радовановић / Dr Milan Radovanović

УРЕДНИЦИ / EDITORS

Др Ана Милановић Пешић (главни уредник) / Dr Ana Milanović Pešić (Editor-in-Chief)
Др Јелена Ћалић / Dr Jelena Čalić
Др Марко Д. Петровић / Dr Marko D. Petrović
Др Александра Терзић / Dr Aleksandra Terzić

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК / TECHNICAL EDITOR

Др Злата Вуксановић-Маџура / Dr Zlata Vuksanović-Maćura

РЕЦЕНЗЕНТИ/ REVIEWERS

Проф. др Љиљана Гавриловић/ Prof. dr Ljiljana Gavrilović
Др Радомир Поповић/ Dr Radomir Popović

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА / LANGUAGE EDITING

Весна Шубић / Vesna Šubić

ДИЗАЈН И ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ / DESIGN AND PREPRESS

Александар Костић / Aleksandar Kostić

ТЕХНИЧКИ САРАДНИЦИ / TECHNICAL STAFF

Јасна Стојановић / Jasna Stojanović
Стефан Денда / Stefan Denda

ДИЗАЈН КОРИЦА / COVER PAGE DESIGN

Драгана Лацмановић / Dragana Lacmanović

ШТАМПА / PRINTED BY

BIRO GRAF, Београд

ТИРАЖ / CIRCULATION

300 примерака / 300 copies

ISBN 978-86-7025-724-5 (САНУ)

ISBN 978-86-80029-73-3 (Географски институт)

Посебна издања, књига 94

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ГЕОГРАФСКИ ИНСТИТУТ „ЈОВАН ЦВИЈИЋ“ САНУ

ИЗ БЕЛЕЖНИЦА ЈОВАНА ЦВИЈИЋА
– прикази и тумачења –

Београд, 2017.

Рукописни текстови „*Метанастазичке сторује и метанастазичка развођа*“ и „*Метанастазичке врајнице и превоји*“ представљају део теренских бележница Јована Цвијића са путовања по Балканском полуострву које је забележио неко од његових сапутника. У поменутих рукописима, Цвијић говори о кретању становништва и њиховом досељавању у Србију. Увео је појам *метанастазичке сторује* и дефинисао их је као „апстракцију вековног правца кретања исељеника“ (Цвијић, 1922, с. 4). У оригиналним рукописима стоји да су „*сјалне миџрационе сторује ишле речним долинама и њосле ратџова или знајним дојађајима су само ојачавале*“, односно да узроци миграција могу бити природног, друштвено-економског или историјског карактера. У књизи „*Метанастазичка кретања, њихови узроци и последице*“ (1922) издвојио је четири главне селидбене струје: динарску, косовско-метохијску, вардарско-моравску (јужну струју) и струје које су прешле Саву и Дунав. Међутим, у поменутих рукописима говори о гранама основних струја којима се становништво досељавало у Србију (ибарска, сјеничка, лимска и косовска струја). Становништво је улазило у Србију долином Ибра посебно код Рашке. Овом струјом је мигрирало становништво насељено у сливу Ибра од Рожаја, Ибарског Колашина, Митровачког краја, са Пештера, али и „*њоме су силазили њо неки од Васојевића*“. Кретања нису пратила реку само на простору где је било више турских села (нпр. у долини Ибра, од Балабанске клисуре до Србовца (Бугарића) у Ибарском Колашину).

Осим метанастазичких струја, Цвијић је дефинисао следеће термине – *метанастазичка развођа* и *метанастазичке врајнице и превоје*. Метанастазичка развођа се углавном поклапају са орографским, али их се „*човек као њокрејно живо створење не држи увек*“. Значајно је метанастазичко развође Пометеник између ибарске и сјеничке струје; висораван Пештер са које су се струје кретале и ка Ибру и према Сјеници; затим Златар и Јадовник између сјеничке и лимске струје. Цвијић је указао на то да нема правог орографског развођа између косовске и ибарске струје и да се становништво са Косова кретало долином Ибра, али да су „*ишли њо-лавијџо коџаоничким стјраницама, џланином, нарочџиџо од како је Лаб насељен Арбанасима*“ (Албанцима). Тако је „неопажено“ извршено масовно насељавање области Топлице. Метанастазичке вратнице и превоје је дефинисао као „*превоје и оне џарџије долина кроз које су улазиле метанастазичке сторује у Србију*“. Неке од њих су Мокра Гора, Кокин Брод, Јавор и долина Ибра код Рашке.

Цвијић је резултате својих истраживања објавио у више публикација, међу којима су *Анџирџоџеоџрафски џроблеми Балканскоџ џолуостјрва* (1902а) и *Балканско џолуостјрво и јужнословенске земље* (1922а). У каснијем периоду главни носиоци географске школе која се бавила антропогеографијом према Цвијићевим упутствима били су академици Атанасије Урошевић (1935; 1950; 1965; 1987), Милисав Лутовац (1954; 1960; 1967; 1980) и Војислав Радовановић (1924; 1959), а у савремено доба Милован Радовановић (1961; 2004; 2008), Мирко Грчић (1999; 2002; 2004а; 2004б) и други.